

pred sabo. Ali predstavljam si začetek znane melodije, in nehoté se vsa melodijska lepota vrsti obnovi v moji zavesti. A še nekaj čudnejšega in zanimivejšega se dogaja. Včasih se združujejo v celote take predstave, ki izvirajo iz popolnoma ločenih zaznav, in tako se narejajo v zavesti navidezno nove skupine: predstavljamo si marsikaj, česar nikdar nismo in morda ne bomo doživeli tako, kakor si predstavljamo. Popotnik n. pr., hodeč po tuji zemlji, občuduje tukaj krasno palačo, na drugem kraju mu ugaja lep vrt in zopet drugod

se razveseljuje v prijetni družbi. Zvečer truden zaspí in v sanjah se mu zdí, da občudovana palača stoji v sredi onega vrta, v palači pa je zbrana ista vesela družba, ki prepeva morda znane pesmi, katere je slišal le v svoji domovini. Tako se mu je v duši ustvarila predstava, katere posamezni deli izvirajo sicer iz istinitih zaznav, a v svoji celoti je nekaj novega, česar v resnici ni doživel. Tako predstavljanje imenujemo domišljjevanje, in dušno zmožnost, kateri to pridevamo, domišljijo ali fantazijo. (Dalje.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „družbe sv. Mohora“ za leto 1889.

(Konec.)

„**Oběna zgodovina za slovensko ljudstvo**“. Spisal Josip Starč, kr. profesor višje realke v Zagrebu. Izdala in založila družba sv. Mohora v Celovcu. XIII. snopič str. 160.

Gospod pisatelj nadaljuje v imenovanem 160 strani obsegajočem snopiču (str. 81—240) veliki prevrat francoski in njegove posledice za Francijo in druge dežele v Evropi, Ameriki, Afriki in Aziji; začenja oběno zgodovino svojo pri Longwy, trdnjavi francoski (str. 81), in jo konča pri Nikolaju I. carju ruskem (1825—1855) (str. 239—240).

Naj omenim na kratko vsebino tega snopiča.

Ko so po prevratu umorili kralja Ludovika XVII., nakopali so si Francozi mnogo sovražnikov na glavo. Štirikrat so sklenili vladarji evropski zavezo zoper Francijo. A Napoleon in njegovi generali so premagali vse nasprotnike po Evropi, Afriki in Aziji. Vkljub vsem naporom in velikanskim žrtvam vladarjev in narodov ustanovilo se je cesarstvo francosko dné 2. decembra 1804, dočim je tedanji rimsko-nemški cesar Franc I. odložil krono cesarja nemškega (l. 1806) in se od leta 1804 nazival »cesar avstrijski.«

Bojna sreča, ki je Napoleona do sedaj spremljevala po bojiščih evropskih, — egipčanskih in

sirskih, zapustila ga je na nepreglednih planjavah ruskih (1812). A še le leto pozneje (1813 od 16. do 19. oktobra) je naredila bitev na Lipskem polju za vselej konec skoro nepremagljivi moči in slavi njegovi. Napoleon je moral iti v prognanstvo na otok Št. Heleno (1815). A vladarski shod na Dunaju (1814/15) uredil je po prekuciji in neštevilnih bojih razrušene razmere evropske iz nova, in kmalu nato se je sklenila med cesarjem ruskim in avstrijskim in kraljem pruskim takozvana »sveta zaveza« v Parizu, dné 26. sept. 1815 za ohranitev miru in starega reda.

Nova dōba je napočila za svet. Prekucijski duh francoski je rodil svobodoumno gibanje po Evropi in daljni Ameriki. Novi boji so nastali in nove prekucije v Španiji in Italiji, v Franciji, Belgiji in Švici; na zapadu onstran atlanskega oceana so se ustanovile iz pokrajin portugalskih in španskih nove neodvisne države. Stari red, za katerega sta na vso moč delala ruski car Aleksander I. in knez Metternich, vodja politike evropske, ni se mogel ohraniti, sveta zaveza ni imela zaželenega uspeha, kajti po prekuciji francoski se je probudil svet in probujenje njegovo korakalo je dalje in dalje.

Gospod pisatelj je ločil po osodepolnem letu 1815 dobro predelano tvarino v dve dōbi ter nam narisal priprostim, lahkoumevnim jezikom in mirnim peresom življenje zgodovinsko zadnjih let 18. in prvih 19. stoletja. Obrnil je vso pozornost na važnejše čine in dogodke, podavši čitatelju njih prave vzroke in nasledke in na-

ravno medsebojno razmerje. Pisal je po možnosti tako, kakor so se dejanja vršila, kakor so osebe zgodovinske živele in delovale na pozorišču svetovnem; bistvene stvari je premotreval obširneje in natančneje ter jim dostavil večinoma kraj in čas, kje in kdaj so se godile ali vršile, — a manj bistvene je zamolčal ali navedel le površno.

Omeniti se tudi mora, da imen krajepisnih in zgodovinskih ni slovenil brez potrebe.

Pregledno sestavljena knjižica dela — izvzemši nekatere neznatne pege slovnične in druge majhne nedostatnosti — prijeten vtis na čitatelje, katerim se more brez skrbi, osobito učeči se mladini, priporočati v zabavo in pouk.

Jos. J.

„Fizika ali nauk o naravi“ s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanu. Spisal Henrik Schreiner, c. kr. profesor. I. knjiga. O toploti, magnetizmu in elektriki z ozirom na vremenske prikazni, s slikami. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1889. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°. 188 str.

Z velikim zanimanjem smo vzeli v roke I. zvezek »Fizike«, ki jo je Mohorjeva družba namenila svojim udom. Popularno in v pravih mejah pisana knjiga o naravi in o njenih pojavih, o njenem čudoviteme dejanju in nehanju, je pač predmet, s katerim morajo biti zadovoljni najširši krogi družbenih prijateljev. Strokovno izobrazeni čitatelj seže ravno tako rad po taki, dobro pisani knjigi, kakor velika množica priprostih seljakov, ki sedajo ob nedeljah in praznikih za mizo, da iz Mohorjevih knjig zajemajo duševne hrane in omike. Pogled v skrivnostno delavnico narave blaži um in srce ter tudi ljubezen do Boga, od katerega so zavisni ti nebrojni pojavi, poleg tega pa donajša dokaj koristi za navadno življenje, ki je dandanes v tesni zvezi z mnogoštevilnimi iznajdbami na polju prirodopisne vede — vzroka tedaj dovolj, da smo veselo pozdravili sklep družbe sv. Mohorja, izdajati v letnih snopičih »knjigo narave«.

O razdelitvi tvarine nas poučuje že naslov. Samó to bi še dodali, da se nahaja na prvem mestu tudi nauk o telesih in njihovih občnih svojstvih, kar je pač treba, ako hoče pisatelj podati priprostemu bralcu dovolj temelja za druge nauke. Gledé na elektriko omenja gospod pisatelj v predgovoru, da mu je bil glavni smoter, razložiti pisalni brzojav, a o drugih učinkih električnega toka je hotel le nekaj važnih stvari ob kratkem povedati. Ta razdelba pisateljeva nam ne ugaja popolnoma. Pisalni brzojav je pač silno važen, a zdi se nam, da so ga dandanes skoro že dohitele druge iznajdbe, katerim bi bilo želeti več prostora, kakor ga je odmenil gospod pisatelj. Tudi priprosti čitatelj se zanima za električno luč, za telefon itd.; o telegrafu mu govore drugi slovenski spisi, a o novejših iznajdbah mu ne poroča nobena knjiga. Zato bi morebiti ne bilo neumestno, ko bi bil gospod pisatelj ravno nauk o elektriki omenil na nekoliko širši podlagi; s tem bi bila knjiga dokaj pridobila na občnem zanimanju.

Tvarina sama je v obče pravilno opisana in gospod pisatelj sam na mnogih krajih z veliko

ljubeznijo in spretnostjo riše prirodne prikazni. Vendar bi želeli v definicijah tam pa tam nekaj več strogosti, oziroma kratkosti. Že prva opredelba o telesih nam ne ugaja: »Raznovrstne reči, ki nas obdajajo na vse strani, imenujemo telesa«. Senekovič ima v svoji klasični šolski knjigi: »Reči v naravi so telesa« —; to je krajše in točneje, a zato ni nič manj umljivo. Tudi z vzgledi tam pa tam nismo povsem zadovoljni. Med posameznimi telesi našteva n. pr. tudi nebo, a menim, da tega pojma pač ne smemo staviti med telesa. Zato je tudi neprilичno, ako gospod pisatelj menjavanje letnih časov (!) v isti vrsti z raztapljanjem soli v vodi podaje za vzgled, kako se telesa izpreminjajo.

Umeva se samo ob sebi, da je vsebina v obče pravilna; vsaj nam more in sme gospod pisatelj podajati samo znane, danes že dognane pojave. Bolj zanima strokovnjaka oblika, v kateri se veda njegova podaja priprostemu bralcu. Zato naj izpregovorimo tudi nekoliko o jeziku knjige. Tu nam pač nikakor ne ugaja, da se gospod pisatelj ne drži povsodi znanstvenih izrazov, ki so danes v obče pripoznani ter uvedeni v vse šolske knjige. Menim, da popularna knjiga nima naloge, iskati novih izrazov in stare zamenjavati z novopečenimi. Čemu torej uvajati n. pr. izraz absolutna teža in za absolutes Gewicht = absolutna teža? Sploh je gospod pisatelj premalo strog v izrazih težina, težkota, teža. Za Einheit mu rabi tam pa tam »jednica«, na drugih mestih pa »jednota«; zakaj ne zmiraj jednota? Tudi bi želeli, da bi se bila izraza »toplina« in »toplota« umevnejše določila.

V obče bi želeli, da bi se bil gospod pisatelj bolj ogibal preširoke pisave; ako kopičimo stavke po nepotrebnem, kalimo splošen vtis in motimo umevanje. Posebno pri izvodih se nam zdi beseda včasih preveč na dolgo in široko raztegnena. Naj zadoščuje samó eden vzgled: »Brv, po kateri hodijo čez potok, prelomi se, ako pride nanjo pretežko breme, za katero ni zadosti močna. Kadar se polaga brv, treba je tedaj gledati, da bode zadosti trdna za bremena, katera bode imela nositi . . .« (str. 33). Tu je dokaj nepotrebnih stavkov; ko bi rekli: »Brv se prelomi, ko pride nanjo pretežko breme«, povedali bi z dvema stavkoma ravno toliko, a jasneje, kakor gospod pisatelj z osmimi! In to se čestokrat ponavlja v knjigi. Poleg tega pa gospod pisatelj čisto napačno in nepotrebno rabi zaimke »isti«, »oni«, »neki« etc. Glejmo str. 12. Tu piše: »Prvo svojstvo, brez katerega si niti telesa misliti ne moremo, je to, da isto zavzema neki prostor . . .« str. 35: »Lomoporna trdnost je sila, s katero se upira kako telo prelomljenju«; str. 53: . . . »ako zasledujemo način, kako se isti nareja; . . . ž. srebro se toliko raztegne, da sega ono v cevi do vrha itd. itd. Potem se pridružuje še nesrečni »taisti«, ki poleg »isti« kar mrgoli po vrsticah . . . In kaj hočemo reči izrazom, kakor: »telesa se dajejo deliti« (Str. 11) . . . »sila, ki jo potrebujemo, da ločimo od sebe dele kakega telesa . . .« Predaleč bi prišli, ko bi naštevati enake in še hujše slovnične nedostatke v knjigi. Kjer odpreš stran, kažejo se ti stvari, s katerimi